

Koukussa kalastukseen?

Opas vastuullisille vapaa-ajankalastajille

Vapaa-ajankalastus on yksi suosituimmista harrastuksista maassamme. Kalakannat ovat jo pitkään kehittyneet huonompaan suuntaan, ja pelkkä lainsäädäntö ei pysty turvaamaan kalakantojen tilaa. Lisäksi tarvitaan jokaisen kalastajan aktiivista panosta sekä tietoa oikeanlaisista kalastusmenetelmistä.

Tämä esite käsittelee kestävän kalastuksen periaatteita, erilaisia pyyntivälineitä, kalojen oikeanlaista kohtelua sekä ympäristön huomioimista kalastettaessa.

Kuinka tulla vastuulliseksi vapaa-ajankalastajaksi?

Jokainen vapaa-ajankalastaja voi tehdä osuutensa kalakantojen säilymisen ja kalojen hyvinvoinnin eteen. Vastuullinen vapaa-ajankalastaja ottaa toiminnassaan huomioon ainakin seuraavat seikat:

- Hanki asianmukaiset kalastusluvut esim. osoitteesta: www.kalastusluvut.net
 - Kalasta vain riittävän elinkelpoisista kalakannoista.
 - Tutustu ajantasaisiin säädöksiin ja huolehdi, ettet kalasta rauhoitettuja lajeja.
 - Valitse tarkoitukseen sopivimmat pyyntivälineet.
 - Älä ahnehdi vaan mieti, kuinka suuria saaliita ja
- kuinka isoja kaloja todella tarvitset.
 - Myös kalat ovat eläviä eläimiä, joten kohtele niitä eläinsuojelulain hengessä.
 - Tuota saaliillesi mahdollisimman vähän kärsimystä.
 - Vapauta suuret yksilöt, jolloin varmistat riittävän kookkaiden kalojen säilymisen kalakannassa. Näin huolehdit, että kannoissa on riittävästi isokokoisia emokaloja ja parannat kalakannan perinnöllisiä ominaisuuksia ja vakautta.
 - Unohda ennakkoluulot niin sanotuista roskakaloista – esimerkiksi särjistä saa maittavaa ruokaa.

Kuinka tulla vastuulliseksi vapaa-ajankalastajaksi?

Kalastusharrastusta aloitettaessa pitää ensin selvittää tarvittavat luvat ja kalavedet. Onginta ja pilkintä ovat jokamiehenoikeuksia ja niitä voi harjoittaa kaikkialla paitsi erikseen kielletyillä alueilla. Kieltoalueet löytyvät maa- ja metsätalousministeriön nettisivuilta osoitteesta: map.genimap.com/MMM/Kalastuskieltoalue/Kalastuskieltoalue

Alle 18-vuotiaat ja yli 65-vuotiaat voivat harjoittaa muuta vakalastusta kuin ongintaa ja pilkintää ilman erillistä maksua. Vuoden 2016 alussa voimaan astuva uusi kalastuslaki mahdollistaa yli 18-vuotiaiden viehekalastuksen valtion kalastuksenhoitomaksua (39 euroa) vastaan. Kalastusluvista saatavia maksuja käytetään mm. kalavesien omistajakorvauksiin, kalatalousalustoiminnan avustamiseen sekä kalatalouden edistämiseen, kuten valistustoimintaan ja istutuksiin.

Kalastusta aloitettaessa on hyvä miettiä etukäteen, mitä kaloja aikoo pyytää sekä suunnitella pyyntivälineiden käyttö siten, että saaliin määrä pysyy oman ruokakunnan tarpeita vastaavana. Kalojen myynti kuuluu vain ammattikalastajille.

Saalis kannattaa valmistaa ja syödä tuoreena. Kaloja ei kannata pyytää pakastimeen säilytettäväksi, sillä kalan laatu heikkenee pakastettaessa nopeasti.

On hyvä opetella hyödyntämään eri kalalajeja. Niin sanottuja roskakaloja ei ole olemassa, vaan miltei kaikki kotimaiset kalat ovat herkullisia oikein valmistettuna. Mahdollinen ruotoisuus tulee huomioida käsittelyssä.

Kalat ovat tuntevia, eläviä olentoja ja niiden kohteluun ja käsittelyyn tulee kiinnittää samalla tavalla huomiota kuin minkä tahansa muun eläimen kohteluun. Kalat tuntevat kipua ja stressiä, mutta ne eivät pysty ään-temällä ilmaisemaan tunnetilaansa. Kalastaja voi merkittävästi vaikuttaa kalojen kivun ja stressin määrään pyyntitilanteessa valitsemalla sopivia pyyntivälineitä sekä lopettamalla saaliiksi valitut kalat välittömästi.

Kalat lopetetaan kopauttamalla ensin napakka isku silmien taakse päälakeen esimerkiksi puukalikalla. Tämän jälkeen kurkku leikataan puukolla poikki kidusten takaa ja veren annetaan valua ulos ennen jatkokäsittelyä. Eläviä kaloja ei pidä kuljettaa ämpäris-ssä, sillä se aiheuttaa niille stressiä, mikä myös pilaa lihan laatua.

Elävien kalojen käyttö syöttinä on eläinrääkkäystä. Kalastusliikkeissä ja tavaratalojen kalastusosastoilla on saatavana monenlaisia erilaisia keinotekoisia vieheitä sekä muita välineitä, joilla saa saalista aivan riittämiin.

Saaliskalojen valinta

Kalastuslaki velvoittaa vapauttamaan alamittaiset ja rauhoitetut kalat. Vastuullinen kalastaja vapauttaa niiden ohella myös kookkaimmat yksilöt luonnollisesti lisääntyvistä lajeista. Tutkimusten mukaan suuret emokalat tuottavat runsaasti elinvoimaisia poikasia ja ovat avainasemassa kalakantojen uudistumisessa.

Turvatakseen kalakantojen runsauden myös tulevaisuudessa vastuullinen kalastaja valitsee saaliiksi keskikokoisia kaloja. Esimerkiksi ruoaksi otettavat hauet kannattaisi valita kokoluokasta 50–70 cm, kuhat 45–55 cm ja ahvenet 15–25 cm. Kalan pituus mitataan leuan kärjestä yhteen puristetun pyrstöevän kärkeen.

Ruokakalat tulisi valita yksinomaan elinvoimaisista tai istutetuista kalakannoista. Jos jonkin vesistössä elävän kalalajin (esimerkiksi kirjolohen, karpin) kanta on peräisin istutuksista, kalastaja voi huolettaa ottaa suuretkin yksilöt. Selvitä vesistösi tila esimerkiksi taimenen ja lohen suhteen.

Alkuperäisten lajien poistokalastus ja tappaminen on turhaa, eikä johda kestävään tulokseen. Suuret hauet ja kuhat ovat erinomaisia vesistön hoitajia. Kun näitä huippupetoja on vedessä riittävästi, pitävät ne pienikokoiset saaliskalakannat (särki, pasuri ym.) kurissa.

Kalojen vapauttaminen

Kalastajalla tulisi aina olla mukana välineet, joilla kalat saadaan irti pyydyksestä ja vapautettua nopeasti silloinkin, kun niitä ei ole tarkoitus ottaa ruokakaloiksi.

Väkäsettömät koukut vieheissä helpottavat suuresti vapauttamista. Haavin tulee olla tarpeeksi suuri ja valmistettu solmuttomasta materiaalista, jotta se ei vahingoittaisi kalan ihoa tai eviä.

Mikäli kala nostetaan vedestä, sitä kannatellaan kahdella kädellä tukevasti ja se lasketaan mahdollisimman nopeasti takaisin veteen. Koukkujen irrotus sujuu hyvin pihdeillä. Suurten kalojen nostossa voidaan käyttää apuna punnitussäkkiä ja kala voidaan laskea koukkujen irrottamisen ajaksi vapautusmatolle. Mikäli kala on vahingoittunut (sokeutunut, kidukset tai leuka revennyt, vuotaa verta), tulee se lopettaa välittömästi.

Kalastustapoja

Onginta

Ongella saa pyytää kalaa Suomessa kaikkialla ilman kalastuslupaa. Rajoituksia voi olla lohi- ja siikapitoisten vesistöjen joissa ja virtapaikoissa. Onkimalla on mahdollista pyytää kaikenlaisia kaloja. Onkijan tavallisimpia saaliita ovat monet särkikalat ja ahvenet, mutta kannattaa joskus hakeutua myös vaikkapa siika-, kampela-, lahna- tai silakkaongellekin. Joskus myös isot vonkaleet tarttuvat houkutteleviin syötteihin.

Ongen osat ovat vapa, siima, koho, paino ja koukku. Koukussa voidaan käyttää elävien syöttien asemasta kalastustarvikeliikkeestä saatavia syöttimassoja. Kannattaa kokeilla myös taikinaa, leivänpalasta, maissia, juustoa tai herneitä erityisesti särkikalojen onginnassa.

Ongittaessa liian pienet tai muuten ei-toivotut saalis- kalat pystyy yleensä helposti vapauttamaan.

Viehekalastus

Virvelöinti ja vetouistelu ovat suosituimpia kalastusmuotoja Suomessa. Alle 18- ja yli 65-vuotiaita lukuun ottamatta viehekalastukseen tarvitaan valtion kalastuksenhoitomaksun lisäksi läänikohtainen viehekortti, kalastusaluekohtainen lupa tai vesialueen omistajan lupa. Heittokalastuksessa siiman päähän kiinnitetty keinotekoinen viehe lennätetään vavan ja kelan avulla kalan oletettuun oleskelupaikkaan. Vetouistelussa hitaasti liikkuvan veneen perässä vedetään tavallisesti 1–10 viehettä omien siimojensa päässä, uistelijan valitsemissa syvyyksissä. Venettä liikutetaan soutamalla tai moottorin voimalla.

Vieheitä on saatavana kaiken värisiä ja kokoisia: uistimia, jigejä, perhoja ja niiden muunnelmia. Yleisimmät viehetyypit ovat vaappuja, lippoja, lusikoita ja jigejä. Ahvenille sopivat hyvin lipat, hauille lusikat ja kuhille vaaput. Vieheen koko on valittava kalan koon mukaan: pienille kaloille pienet ja isoille suuret vieheet. Tummissa vesissä käytetään usein tummia ja kirkkaissa vesissä kirkkaan värisiä vieheitä. Välineitä

hankittaessa on huomioitava, että vapa, kela, siima ja viehe ovat yhteensopivia. Halutut saalis- kalat sekä vesistö määrittelevät, millaisella vieheellä kannattaa kalastaa. Kokeilemalla löydät omaan vesistöösi houkuttelevimmat välineet.

Perhokalastusta monet pitävät kalastusmuotojen aatelinä. Sillä saadaan monenlaisia kaloja petokaloista selkärangattomia eläimiä syöviin.

Viehekalastuksessa saaliin määrä ja lajit ovat yleensä melko hyvin hallittavissa. Yllätyksiä tulee tietysti aina, mutta nehan muodostavat kalastuksen suolan. Vieheisiin on suositeltavaa vaihtaa kolmikärkisten koukkujen sijaan yksikärkiset ja mieluiten väkäs- settömät koukut, jotta mahdolliset liian pienet ja suuret kalat on helpompi vapauttaa nopeasti ja niitä vahingoittamatta.

Kalastaessasi vieheellä tai onkiessasi älä "väsy- tä" kaloja. Nosta kala vedestä mahdollisimman nopeasti ja irrota koukku välittömästi. Opettele tekemään sii-

maan kestäviä solmuja sekä muista ottaa veneeseen isojen kalojen varalta myös haavi.

Vastuullisesti toteutettu vakakalastus on parhaimmillaan eläinystävällisempi vaihtoehto verkkokalastukselle, jossa useimmat kalat kuolevat tukehtumalla hitaasti.

Verkkokalastus

Verkkokalastus on varsin suomalainen kalastustapa. Muualla sitä ei harjoiteta vastaavassa määrin. Sitä voidaan pitää kalojen tehopyyntinä, ja siksi sen ennalta suunnittelu on ensiarvoisen tärkeää. Verkkokalastusta varten kalastaja tarvitsee voimassa olevan valtion kalastuksenhoitomaksun sekä vesialueen omistajan luvan.

Verkko on kalojen koon suhteen hyvin valikoiva pyydys. Verkkokalastuksen suurin ongelma on, että verkkoon jää saaliiksi lähes kaikkia kalalajeja silmäkoon mukaan. Käytettäessä liian tiheäsilmäisiä verkkoja saaliiksi jää kaloja, joiden kuuluisi vielä kasvaa ja lisääntyä. Verkossa kalat myös usein vaurioituvat tai jopa kuolevat, eikä niitä voida enää vapauttaa. Verkkoon voi myös tarttua uhanalaisia tai vaarantuneita kalalajeja. Pyyntissä saalista valikoidaan paitsi silmäkoolla myös pyyntipaikan valinnalla.

Selvitä kalavetesi rajoitukset ennen verkkojen hankintaa ja veteen laskemista. Osta verkkolupia harkiten, vaikka kalastusalueen säännöt eivät lupien määrää rajoittaisikaan. Käytä mieluiten suuria silmäkokoja, jotta saaliskalat olisivat riittävän kookkaita ja olisivat lisääntyneet mieluiten pari kolme kertaa ennen pyydetyksi tulemistaan. Verkkokalastus kutualueella ei ole suositeltavaa, koska se saattaa haitata kalojen kutua. Muistathan, että verkot on koettava vähintään kerran päivässä.

Katiska

Katiskalla kalastamista varten tarvitaan voimassaoleva valtion kalastuksenhoitomaksu sekä vesialueen omistajan lupa. Näillä ns. sulkupyydyksillä kalastaminen on yksi vanhimmista ja tavallisimmista kalastusmuodoistamme. Katiskalla on mahdollista saada suuriakin saaliita. Sen etuna voidaan pitää sitä, että esimerkiksi suuret petokalal on mahdollista vapauttaa.

Katiska on koettava riittävän usein, mieluiten vähintään kerran päivässä. Kalojen ollessa pyydöksessä pitkään ne saattavat vaurioitua ja stressaantua. Tällöin niiden vastustuskyky heikkenee, ihon pinta rikkoutuu ja erilaiset bakteeri- ja muut taudit sairastuttavat kalan.

On muistettava, että katiska saattaa olla vaarallinen pyydys myös muille eläimille kuin kaloille. Mikäli katiska laitetaan matalaan veteen ja sen nielu jää osit-

tain vedenpinnan yläpuolelle, saattavat vesilinnut ja tai nisäkkäät uida sisään.

Laki edellyttää katiskan nielun vedenpinnan yläpuolisen osan sulkemista siten, että vesilintujen ei ole mahdollista päästä sinne. Myös maalla säilytettäessä katiskan nielu tulee olla aina suljettuna, etteivät linnut tai nisäkkäät joudu sinne surman loukkuun.

Saimaalla tulee käyttää norpille turvallisiksi merkityjä katiskoita.

Ympäristön huomioiminen

Vastuullinen luonnossa liikkuja ja kalastaja huomioi aina toimissaan myös ympäristön. Kalastajan on huomioitava laajasti linnut, nisäkkäät, kalat, kasvit, alueen asukkaat, mökkiläiset ja muut vesillä liikkujat. Jätteet on toimitettava asianmukaisesti jäteastioihin eikä luontoon saa jättää mitään ylimääräistä: erityisesti siimat ja roskat ovat hyvin vahingollisia eläimille.

Vesistöön ei saa päästää sinne kuulumattomia eläimiä tai kasveja. Vesistöstä toiseen siirryttäessä tulee välineet tarvittaessa desinfioida, jotta mahdolliset taudinaiheuttajat (mm. rapurutto) ja loiset eivät siirtyisi paikasta toiseen.

Vesien pilaantumisesta, kuolleista kaloista tai alueelle kuulumattomista eläimistä tulee ilmoittaa viranomaisille.

Teksti: Hannu Lehtonen,
FT, kalataloustieteen professori;
Juha Valste, FM;
Eläinsuojeluyhdistysten Kummit ry
Kuvat: Hanna Heikkilä

Esite on ladattavissa osoitteista:

www.esyjenkummit.net

sekä

www.sey.fi/julkaisut/tilattavat-esitteet/muut-esitteet

Lisätietoja:

www.vapaa-ajankalastaja.fi/vastuullinen

www.suomenhaukiseura.com

www.jarvilohi.fi

www.virtavesi.com

www.helsinki.fi/keskala

www.wf.fi/kalaopas

www.suomenluonto.fi

Lukemista: *Kesämökin kalaherkut* (WSOY),
Vetikko Jaana, Nyberg Kari, Rinne Veikko

SUOMEN ELÄINSUOJELUYHDISTYSTEN LIITTO RY
Eläinsuojeluyhdistysten Kummit ry